

כבר מרגע הכרזתו הקיף לימוד הדף היומי את כלל ישראל כולו

כתבה שנייה בסדרה והפעם: שיעורי הדף היומי מעבר לים, במצור ובמצוק, ובמקומות נידחים

הניגון המלבב של ה"דף" במילאנו שבאיטליה

"נדמה שכל אחד מאתנו שנזדמן לו לצאת לדרכים ולנווד במרחקים יש לו לספר אפיזודות מאלפות על הנושא של ה"דף היומי" - פותח הרב פנחס הכהן לוין (נכד השפת אמת, ולימים מנהל סמינר "בית יעקב למורות" ועורך ירחון "בית יעקב"), "וגם אני ברצוני לספר משהו מפרקי הזיכרונות שלי":

"היה זה בשנת תרצ"ד עם ההתערורות הגדולה בפולין לעליה לארץ הקודש. נסעתי אז לארץ ישראל ביחד עם הקבוצה הראשונה של חלוצי אגודת ישראל שעלו ארצה עם "הסרטיפיקאטים", אותם השגנו מהסוכנות היהודית רק לאחר מאבקים קשים וממושכים. כאשר בקרתי בארצנו הקדושה כמובן שמצאתי בהרבה מקומות - בערים ואף במושבות, שיעורים של לומדי הדף היומי, שכן רעיון זה כבש מיד את לבותיהם של כל בני התורה וגם בארץ ישראל הצטרפו אליו רבים ולא על כך אספר, כי אם על מקרה מפתיע שהייתי עד לו בדרכי חזרה מארץ ישראל לאירופה.

בסימן ההתערורות לעליה ולאור ההצלחה בהשגת "הסרטיפיקאטים" הראשונים, בשביל חלוצי האגודה נקראה אז התייעצות דחופה של "המרכז הארצישראלי" של אגודת ישראל העולמית. מקום ההתייעצות נקבע בציריך שבשווייץ ולכן נסעתי בחזרה מארץ ישראל לכיוון ציריך. מארץ ישראל הגעתי לעיר הנמל טריאסט שבאיטליה, וממנה חיפשתי דרך להגיע למדינת שווייץ, וכך אירע שעברתי דרך העיר האיטלקית הגדולה מילאנו, כשאני ממתין שם לרכבות שייקחוני אל הגבול השוויצרי".

בינתיים יצא הרב לוין לתור ולחפש אחר מסעדה יהודית כשרה. שכן עודו מתכוון לנסיעה, שחו בפניו יודעי דבר כי בעיר מילאנו קיימת כזו מסעדה, אך אלו לא ידעו את כתובתה המדויקת. כעת מצא הרב לוין את עצמו משוטט ברחובותיה של מילאנו, כשאין לו כל דרך לשאול ולברר אחר כתובתה המדויקת של אותה מסעדה.

והנה הוא ממשיך ומתאר: "לפתע פתאום עולה באזני קול הניגון של הגמרא - זה הניגון העתיק והשובה לב, המרטיט כל נפש. נעצרתי במקום מתוך עוצמת ההפתעה, האומנם זהו ניגון הגמרא בלב ליבה של מילאנו? מכוח התדהמה הטיתי את אזני והקשבתי לנעימה הנוגה של לימוד הגמרא ואכן נוכחתי כי אוזני קולטות מאמרי חז"ל מתוך הדף היומי של אותו יום עצמו - כי במזוודותי הייתה אתי מהדורה קטנה של מסכת מן הש"ס של "חורב", ובדרך בשעת הנסיעה ברכבת עיינתי בדף היומי..."

עד מהרה התברר לו לרב לוין כי התשובה לשתי שאלותיו - אחת היא. עודו מתחקה מנין מגיע הניגון המתוק והנוגה של לימוד הגמרא, והנה מצא את המסעדה היהודית המדוברת, שבעליה יהודי בר אוריין שחי בבדידות גמורה בפינה זו של מילאנו הגויית, שמר על לוח דף היומי כשהוא מתענג על ההרגשה המעודדת כי גם בפינתו שלו נמנה הוא על המחנה הגדול של לומדי דף היומי בעולם כולו.

השיעורים הראשונים בלואר איסט סייד

כאשר החליטה הכנסיה הגדולה הראשונה של אגודת ישראל בתרפ"ג על הנהגת ה"דף היומי", היו אלו צעירי אגודת ישראל הראשונים לשמוע את הקריאה של גדולי ישראל להתחיל בלימוד הדף היומי ובהפצת הרעיון בקרב ההמונים. ראש הפעילים בשטח זה באמריקה המרוחקת - ממקום הייסוד של

הרעיון באירופה, היה פעיל צעירי אגודת ישראל ר' יהושע זאב גאלד שיחד עם חבריו ייסד את שיעור הדף היומי בסניף הראשון של "צעירי אגודת ישראל" במורד מזרח העיר ניו יורק (- "לואר איסט סייד מנהטן").

כדרכה של אמריקה, גם לימוד זה נעשה בקול רעש גדול וכדי להאהיב את לימוד הגמרא ודף היומי על כלל הציבור, היו עורכים צעירי אגודת ישראל סיומי ענק על כל מסכת ומסכת, וכאשר אלו הם מפגני תורה הנערכים בכל פעם בבית כנסת אחר ובסביבה אחרת בניו יורק הגדולה.

לסיומים אלו הייתה השפעה עצומה על עידוד וחיזוק הלימוד, כאשר ר' יהושע זאב היה קורא בהתרגשות, מעורר וסוחף עמו רבים - זקנים וצעירים להתחלה של המסכת החדשה.

ואכן דבריו פעלו על השומעים הרבים, וכך בליל חורף קר אחרי עבודת פרך מיגעת או בקיץ כאשר החמה בוערת בלי רחמנות וגם הלילה חם מאוד, ישבו צעירי אגודת ישראל - בלי מיזוג אויר - סביב שלחן ארוך עליו פזרות גמרות ישנות והם מרוכזים בלימוד הדף היומי.

בהמשך תמצת את הדברים במאמר מיוחד שפרסם בקובץ "אגודה ווארט", תוך שהוא מעניק ללימוד הדף משמעות מיוחדת:

"בתקופה שבה תנועות זרות חודרות לתוך ההמונים, כאשר עשרות מפלגות חדשניות תופסות את מקומו של ישראל גוי אחד העתיק, כאשר כל אחד מהם מחפש לעצמו להוכיח שתכניתו היא ההצלה היחידה לקיומו של עמנו - בזמן שכזה מכריזים צעירי אגודת ישראל: מים התלמוד הגדול התפרנס וניזון היהודי תמיד וזה גם עתידו הנצחי. הנה זו התמצית שעליה מספרות שתי המלים, דף היומי".

עלי חלד"י

אחת החבורות הוותיקות שנוסדה בארה"ב באותה תקופה נקראה בשם: "חבורת לומדי דף היומי" - חלד"י, וראשיתה בקהילת "ישראל הצעיר" בבורו פארק. מייסדי החבורה כתבו פנקס רשמי עם הקדמה, תקנות ורשימות שמות החברים מייסדי החבורה שמנתה כשמונים חברים.

רבה של חבורה זו הרב שמואל קלמן מירסקי ז"ל סיפר לימים על הסיבות שהניעו אותו להתחיל את לימוד הדף היומי בצבור בקהילתו. עד שנת תרצ"צ למד הרב מירסקי את הדף בעצמו - ביחידות. ואז, לאחר סיום המחזור השני - כ"ח סיון תרצ"צ - קרא הרב מירסקי בעיתון "איזרעליט" הגרמני, תיאור של מעמד הסיום שנערך בלובלין ובו נשא דברים הגאון רבי מנחם זמבא זצוק"ל הי"ד. והרב זמבא זעק מעמקי ליבו: "האסיפה הזאת היא קריאה מאת ההשגחה להיאחז בזמן קשה זה בעוגן הצלה היחיד - התורה הקדושה. יש לשקוד על שכלולה וטיפוחה של הירושה הקדושה של ר' מאיר שפירא זצ"ל" - קרא הרב זמבא בעוז.

"מילים אחרונות אלו במלוא עומקן הטראגי" תיאר הרב מירסקי לימים, עשו עליו רושם כביר עליו חזר בפני מנהלי הקהילה. במיוחד התחזק בקריאתו כאשר ראה שהעיתון היומי החרדי בניו יורק - "המארגען זשורנאל" התחיל לציין את הדף היומי בכל יום ליד התאריך. והרב מירסקי שהבחין בזה יום אחר יום, חש כי הנה הגיע הזמן שגם ציבור בני קהילתו יצטרפו ללימוד הדף היומי במחזור החדש.

להלכה ולמעשה ארכו הדברים עוד תקופה מסוימת, שכן הרב מירסקי יצא מארה"ב לאירופה למשך תקופה, ורק כשפעמיה של המלחמה העולמית המתקרבת כבר נשמעו במלוא עוזם, חזר לביתו שבארה"ב. ואז כשהבין כי סכנה מאיימת על כל היהדות האירופית, החליט כי על יהדות אמריקה להפוך את עצמה נווה משכן לשכינה בגולה ולהפוך בעצמה למעצמה תורנית.

וכך בליל שבת בראשית שנת ת"ש - כאשר מחזור הדף היומי מורה על "ומא דף כ", החל לימוד הדף היומי בקהילת ישראל הצעיר של בורו פארק, שעד מהרה התגבש לכדי חבורת "חלד"י" שמטרתה העיקרית "להשליט את הספר על החיים בעצם ימי שלטון הסייף בעולם".

כעבור תקופה - בעיצומה של המלחמה, הוציאה החבורה קבצים תורניים בשם "עלי חלד"י" תחת הסיסמא "מודים אנחנו לך ה' אלוקיני ששמת חלקינו עם העושים את דפי התלמוד לעלי חלד".

לחבורות נספחו מכתבי ברכה מרבנים וראשי ישיבות מכל החוגים. כך למשל מכתב הגאון רבי יצחק אייזיק הרצוג שהציע השתתפותו בברכה והדרן על סדר נשים על ידי תקליט מיוחד שישלח מארץ ישראל (אם כי בפועל מחמת המלחמה בלתי אפשרי היה להוציא את הדבר מן הכח אל הפועל). כמו כן השתתף באותה חבורת גם הגאון רבי אברהם יפה'ן - ראש ישיבת בית יוסף נובהרדוק. ואפילו מרבנים הנמנים על שורות "המזרחי", מופיעים מכתבי חיזוק באותן חבורות.

בחבורות שחלקן הודפסו בלשון הקודש וחלקן באנגלית, נכללים בחלק האנגלי, גם מכתבי ברכה מחברי החבורה שנאלצו להתגייס לצבא האמריקאי מעבר לים, הכותבים על החיזוק שדף היומי נותן בחייהם גם בתקופה קשה כזו.

חבורת חלד"י שלה מספר שיעורים במשך שעות היום, זכתה לקיום במשך עשרות שנים, כאשר אחד השיעורים שנמסר על ידי הרב פתחיה צבי בלאו - תלמיד חכם מיוצאי העיר פשמשיל שבגליציה שכל הש"ס חקוק היה בזיכרונו, וששיעורו בהסברה נפלאה - גם כאשר מדובר היה בסוגיות הסבוכות והקשות ביותר בש"ס, נמשך יותר משלושים וחמש שנים - למשך חמישה מחזורים רצופים!

לימים שימשו שיעורים וחבורות אלו כגרעינים הראשונים להפצת מפעל הדף היומי בארצות הברית ואמריקה כולה, כאשר בראשיתו של המחזור הנוכחי - מחזור י"ב, נמסר על קרוב לאלף חבורות ושיעורים קבועים ללימוד הדף, כשעל המשתתפים הקבועים נמנים יותר מרבת משתתפים!

כרכי גמרא מה"סיביריאקים"

"בדרך הארוכה בתוך רכבות הגירוש דאגנו וחרדנו הרבה" - מתאר אחד הגולים לסיביר בשנה הראשונה למלחמת העולם השנייה, "אחת הדאגות שלנו הייתה זו כי לא הספקנו לקחת אתנו ספרי קודש. שכן הגירוש בוצע באכזריות ובשצף קצף והחיילים הרוסיים לא נתנו לנו לקחת מטען גדול לדרך. אני הצלחתי עוד להכניס למטעני גמרא אחת במהדורה קטנה, אבל הלוא הזמן עובר וכיצד אצליח לשמור על הלוח של דף היומי?"

קבוצת האסירים היהודים הובלו עד לקצה רוסיה - העיר טומסק שבסיביר, שם רוכזו במחנות כפיה והועבדו בפרך עד צאת נשמתם, כשלא נותרה להם כל נחמה שהיא.

אך יום אחד הבלחה קרן אור בחייהם. "מטען גדול של ספרי קודש התגלה בעיר" - עברה השמועה מפה לאוזן, ויותר מכך התרגשו הכל לדעת כי בתוך אותו מטען קיימים עשרות כרכי גמרא. כעת חפצו הכל לדעת הכיצד הגיעו כרכים אלו עד לקצה הארץ הקפואה.

והנה התברר, כי העיר טומסק השוכנת בתוך ממלכת הכפור של סיביר שימשה בעברה מרכז גדול למסחר של פרוות. סוחרים יהודים היו מגיעים לטומסק מפולין מרוסיה ומעוד אזורים כדי לרכוש פרוות וזנבות שועלים ו'סובל', החיים בעיקר באזורים קפואים אלו. בשל הקור הנורא באותה תקופה, והעובדה כי התנועה הייתה כמעט בלתי אפשרית, היו אותם סוחרים נאלצים להישאר למשך חודשים ארוכים בטומסק. בין אותם סוחרים נמצאו יהודים בני תורה, ואלו שלא חפצו לבטל את זמנם לריק הביאו איתם למעמקי סיביר גמרות וספרי קודש. האיכרים ה"סיביריאקים" אשר קשורים היו ביחסי מסחר עם היהודים, העריכו מאד את הסוחרים הללו וזכרם נשמר אצלם מתוך חיבה והוקרה. וכך אירע שאצל כמה מהאיכרים הזקנים נשתמרו מספר "גמרות" שנמסרו להם בשעתו לשמירה. כעת

כשלאזור שבו יהודים שומרי תורה - כאלו שאותם איכרים כינו "ראוין", הוציאו אלו ממחסניהם את אותם כרכי גמרא ומסרום ליהודים שששו עליהם.

ואותו גולה מסיים כי "הודות לגמרות אלו שנתגלו באופן מפליא כזה בערבות סיביר לא נותק השיעור של דף היומי אף במחנות העוני והעבדות".

חסידי סלונים וזוכים על לימוד הדף היומי בגטו וילנה - ביום ההילולא של הרב מלובלין

במהלך חודש תשרי של שנת תש"ג, התפרסמה ברחובות וילנה פקודה רשמית בשלושת השפות פולנית ליטאית וגרמנית, ובה נאמר כי לשם מניעת מגיפות ומחלות מדבקות יש לסגור לחלוטין את בתי התפלה של כל הדתות.

לאחר הימים הנוראים שבה והודבקה על לוחות הפרסום בעיר מודעה נוספת ובה נמסר על פקודה לסגירת כל בתי הכנסת, הקלויזים ובתי המדרש בעיר. ואכן עוד באותו יום ננעלו כל בתי הכנסת בגטו ונחתמו בחותמת שעווה משטרתית על ידי טוראי "המשטרה היהודית".

אולם בוויילנה הייתה קיימת קבוצת לומדי ה"דף היומי" בקביעות, ואלו מיאנו לוותר על לימוד הגמרא בצוותא. והנה הגיע ז' חשון - יום ההילולא התשיעי של מרן הגאון רבי מאיר שפירא מחולל ופטרונו מפעל הדף היומי. כמובן שגם ביום זה סירבו ה"דף יומי'ניקים" - כפי שנקראו בפי יושבי הגטו, לוותר על לימוד ה"דף" בציבור. וכך נלמד ה"דף יומי" גם הפעם ב"יאגיכעס קלויז" כאשר לאחר תפלת מנחה אמרו "קדיש" לעילוי נשמתו של הגאון מלובלין זצ"ל. והנה לפתע פתאום התפרצה פנימה קבוצת "שוטרים יהודיים", שבאלות הגומי שבידיהם החלו להכות את הלומדים ולפזר את הקהל מן המקום. היהודים נמלטו ברובם על נפשם, ורק כחמישה עשר אנשים מקרב חסידי סלונים, התעקשו להמשיך בלימוד וסירבו לצאת מן הקלויז. לבסוף גברה עליהם יד השוטרים שהפליאו בהם את מכותיהם, וכשהם מוכים ופצועים עד זוב דם, ובגדיהם קרועים לגזרים הושלכו היהודית מן הקלויז החוצה, ושעריו ננעלו והוחתמו שוב בידי המשטרה היהודית.

מעשה זה עורר שערורייה רצינית בקרב שרידי הקהילה היהודית, כאשר ראש ה"משטרה היהודית" שזעם על השתוללותם של פקודיו הוריד את השוטרים המכים בדרגה, למשך חודש ימים.

משתתפי השיעור כולם נעקדו על קידוש ה' כעבור תקופה, ורק זכר מעשה גבורתם נותר לנצח.